

MEMÒRIA DE LA INTERVENCIÓ
ARQUEOLÒGICA PREVENTIVA A LA PLAÇA
REIAL, 10-13, DE BARCELONA

Codi MUHBA: 061/09

Data intervenció: dia 18 al 22 de maig del
2009

Exp. DGPC: 437K121 N-B

Albert Velasco Artigues
Setembre del 2010

INDEX

Fitxa tècnica.....	3
Situació de la intervenció.....	4
Situació geogràfica.....	5
Context històric.....	7
Motivacions i objectius de la intervenció.....	12
Metodologia.....	13
Descripció de les troballes.....	14
Conclusions.....	15
Bibliografia.....	16
Inventari estratigràfic.....	17
Arxiu fotogràfic.....	19
Planimetria.....	22.

FITXA TÈCNICA

NOM DE LA INTERVENCIÓ	Plaça Reial, 10-13.
UBICACIÓ	Barri Gòtic, Districte Ciutat Vella, Barcelona.
CONTEXT	Zona urbana
TIPUS D'INTERVENCIÓ	Preventiva terrestre
COORDENADES U.T.M	X: 431160066, Y: 458149815, Z: 6,53
DATES D'INTERVENCIÓ	18 al 22 de maig del 2009
PROMOTOR	FECSA-ENDESA
EQUIP TÈCNIC	Direcció: Albert Velasco Artigues

1.SITUACIÓ DE LA INTERVENCIÓ.

Amb motiu de les obres de reforç de la xarxa elèctrica previstes per la companyia FECSA-ENDESA, portades a terme per l'empresa subcontractada SEMI a la plaça Reial, 10-13 (Districte Ciutat Vella) de Barcelona, el Servei d' Arqueologia del Museu d' Història de la Ciutat de l'Ajuntament de Barcelona va decidir realitzar un seguiment arqueològic preventiu degut a la importància d' aquest sector en època medieval i moderna. Aquest control arqueològic va ser encarregat a l'empresa ATICS S.L, sota la direcció tècnica de l'arqueòleg Albert Velasco Artigues amb el propòsit de descobrir i documentar les possibles restes conservades.

En un principi, els treballs arqueològics s'havien de dur a terme entre els dies 18 i 22 de maig del 2009 amb l' obertura d' una rasa de 45 metres. Però les obres no es van iniciar fins el dia 19 de maig i es van finalitzar el dia 20 de maig.

2. SITUACIÓ GEOGRÀFICA.

El terme municipal de Barcelona s'estén a la costa Mediterrània, en una plana d'uns 5 quilòmetres d'amplada que té una extensió total de 97,62 qm2. El Pla de Barcelona limita pel Sud-est amb el mar, pel Nord-oest amb la serra de Collserola (que culmina a 512 m, al cim del Tibidabo) i al Nord-est i al sud-oest amb els deltes dels rius Llobregat i Besòs.

La seva funció de capital ha estat afavorida per la seva situació geogràfica, on conflueixen els dos grans eixos de comunicació que travessen en direcció N-S la Catalunya central: El Llobregat (que accedeix a la ciutat a través del congost de Martorell) i l'eix dels rius Besòs-Congost-Ter, que ho fa a través del coll de Finestrelles, sota el turó de Montcada.

Els orígens de la ciutat se situen al Mont Tàber, molt a prop del mar i dominat al Sud pel promontori de Montjuïc, que facilita la defensa del seu litoral. Ben aviat, però, els límits s'anaren expandint pel pla, on només s'aixequen, cap al nord, els turons de Monterols, el Putget, la Creueta, el Carmel, la Muntanya Pelada i el Turó de la Peira.

Des del punt de vista urbanístic, podem diferenciar tres zones dins de la ciutat. Prop del mar i dominat al sud pel gran promontori de Montjuïc hi ha el nucli antic, que restà emmurallat fins la desaparició de les muralles, a mitjans del segle XIX. Aquest espai inclou d'una banda, un nucli central conegut com a barri gòtic que correspon a la primitiva ciutat romana. Al seu voltant hi trobem tot un seguit de petites viles que es van formar en època medieval, dins el perímetre de les muralles aixecades al segle XIII. Aquestes viles noves són els actuals barris coneguts amb els noms de les esglésies que els centralitzen: del Pi, de Santa Anna, de Sant Pere, de Santa Maria del Mar i de la Mercè. Els darrers sectors del nucli antic de la ciutat, és a dir la Rambla i el Raval, començaren a ser urbanitzats quan quedaren inclosos dins del tercer recinte fortificat que es bastí al llarg de la segona meitat del segle XIV.

En segon lloc tenim tot un seguit de pobles que neixen entorn de la ciutat i que n'acabaran formant part a finals del segle XIX. Per últim hi trobem l'Eixample, una àmplia zona quadrícula, de carrers amples, planificada a la segona

meitat de segle XIX, seguint el Pla d'Ildefons Cerdà, quan ja s'havien enderrocats les muralles que impedièren el creixement urbanístic de Barcelona. L'Eixample representà la unió entre la Barcelona vella i els municipis del Pla.

3. CONTEXT HISTÒRIC.

En els seus orígens La Rambla – ubicada entre l'actual Passeig de Gràcia i el mar - havia estat un rieral format per aigües provinents de les muntanyes que coronaven el pla de la ciutat per ponent i migdia.

Quant a la paraula " rambla " la trobem com a forma catalanitzada del terme àrab *rambla* la qual significava torrent, rieral o curs d'aigua. En temps antic aquesta riera havia rebut diversos noms com: Cagadell o Cogadell, Còdols o Codell; riera d'en Malla, d'en Bonanat, d'en Ponç i d'en Pomet.

La ciutat de Barcelona des del segle IV estava encerclada per la muralla romana. Ja des de mitjans del segle XI la població havia desbordat el recinte murallat i s'havia estès pel territori circumdant; inicialment seguint camins que arrencaven de les quatre portes obertes en la fortificació i més tard ocupant bona part dels espais intermedis.

Aquesta també fou l'època d'implantació dels grans convents com el de Sant Francesc o Santa Caterina, ocupant així grans espais a les afores de la ciutat i aglutinant al seu costat zones de poblament. Com a resultat de tot això, a la segona meitat del segle XIII la ciutat ocupava 150 hectàrees amb més de 30.000 habitants, de manera que Jaume I s'emprengué en la construcció d'una nova muralla que englobés els nous barris o *vilanoves*. Així doncs, ens trobem que en el 1248 ja hi havia un tros de la muralla que tancava els suburbis més importants – Santa Maria del Pi i Santa Maria del Mar –. Aquesta nova edificació a més de complir una missió defensiva també simbolitzava el poder i les llibertats del municipi.

De manera que La Rambla al segle XIII deixà de ser només un accident geogràfic fora de les muralles romanes i va passar a convertir-se en una defensa militar. Alhora, però, també esdevingué un obstacle important que impedí durant molt temps el creixement urbà pel cantó de ponent a més de convertir-se en línia de partició entre la ciutat vella i el nou suburbi o raval el qual es va anar formant lentament durant gairebé quatre segles.

Durant la construcció d'aquesta muralla de La Rambla s'adonaren que l'espai resguardat per la fortificació era reduït i que calia ampliar-lo. De manera que fou acordat construir un tercer cercle defensiu anomenat muralles del rei Pere

III. Així que es produí l'ampliació del recinte murallat i es va construir la muralla del Raval, deixant la zona de La Rambla com una segona línia de defensa. El cinturó defensiu es va completar al segle XVI, amb la construcció de la muralla de mar.

Durant els segles XVI i XVII les muralles de La Rambla es van mantenir intactes com a mur de defensa interior. De totes maneres, però, aquest sector de la muralla va perdre poc a poc la seva funcionalitat, com així ho documenta la presència d'habitatges adossats a ella.

A més d'això l'antic torrent començava a tenir l'aspecte de carrer gràcies a l'edificació, pel costat del Raval, de construccions monàstiques que van convertir La Rambla en una via de convents. També hi havia edificis públics com la Universitat o Estudi General davant la Porta de Santa Anna; el teatre de la Santa Creu al Pla dels Ollers; i a la part més pròxima al mar, la foneria dels canons.

El moment en què es podria començar a considerar La Rambla com a un carrer seria a partir del segle XVIII, quan es dóna permís per edificar cases a l'espai ocupat per les muralles. Al 1772 foren enderrocades les muralles entre les Drassanes i la porta dels Ollers i a les darreries de segle s'urbanitzà el carrer. Així doncs La Rambla es convertí en una passeig.

Al s.XVIII, l'Església era la principal propietària dels terrenys situats a dins de la ciutat. Convents, esglésies, cementiris i col·legis religiosos ocupaven un 20 per cent de la superfície urbana.

L'any 1717, Felip V permet al caputxins comprar els terrenys del carrer Ferran, a l'antic Hort del Vidre, on ara està la Plaça Reial. Aquests terrenys serviran per edificar una nova església, que es va inaugurar l'any 1723, on es traslladaran les relíquies de Santa Madrona que estaven a Montjuïc. L'església es trobava a la cantonada de la Rambla i del carrer Ferran i es va situar perpendicular a la primera. El claustre i les dependències conventuals es van construir al costat i l'hort del convent es va situar a la zona de la Plaça Reial.

Al s.XIX, es respiren aires de revolució on l'Església perd bona part de les seves propietats. El moment màxim de destrucció d'edificis religiosos es desenvolupa en cinc moments claus: l'ocupació francesa (1808-1814), el trienni

constitucional (1820-1823), la crema de convents del 1835 i la posterior desamortització i la revolució del setembre del 1868.

El primer cop dur que va rebre el convent de Santa Madrona va ser en el trienni constitucional. L'obertura del carrer Ferran va venir acompanyada de l'ampliació de la plaça Sant Jaume i la realització de la Plaça Reial.

L'any 1822, el convent va ser expropiat i va passar a mans de l'ajuntament, que el va enderrocar completament l'any 1823. Amb la fi del trienni constitucional es va decidir reedificar el convent a la vegada que s'urbanitzava l'entorn. Els caputxins van tenir que vendre part dels terrenys per fer front a les despeses de la nova construcció. La nova església es va situar perpendicular al carrer Ferran. L'any 1835, es va salvar de la crema de convents i se li va donar un nou ús: la d'escola i teatre. Les relíquies són traslladades a una altra parròquia, que seran cremades durant la Setmana Tràgica.

La Plaça Reial, com he mencionat anteriorment, comença el 1822 però el projecte no torna a agafar forma fins després de la crema dels convents de 1835. Es va convocar un concurs per a seleccionar el projecte més adequat. Les propostes són realitzades per Josep Oriol Mestres i Francesc Daniel i Casamajó. L'any 1848, es va decidir projectar la plaça de Francesc Daniel Molina i Casamajó.

Quant als **antecedents arqueològics** s'hauria d'esmentar l'existència de diverses intervencions al llarg de La Rambla. En primer lloc trobaríem la intervenció al pàrquing Alarcón S. A. (Josefa Huertas, 1997), situat al carrer dels Escudellers. Aquest pàrquing comportava l'ocupació del subsòl de la plaça Joaquim Xirau i del Frontó Colom, així com l'obertura d'una rampa d'accés a La Rambla de Santa Mònica/Plaça del Teatre. En aquest cas es va poder documentar més de 20 metres del tram de la muralla del segle XIII, alhora es va poder comprovar la tècnica constructiva usada.

Una segona intervenció també realitzada per Josefa Huertas es portà a terme durant les obres de reforma i edificació en la parcel·la situada al número 70 de La Rambla. En aquesta ocasió es trobà un fragment de la muralla medieval situat entre el carrer Ferran i el Pla de la Boqueria, d'uns 7.5 metres de longitud i una alçada de 3 metres així com també fragments de ceràmica vidrada i els decorats en verd i manganès.

També sembla ser que hi hauria hagut una tercera intervenció en la zona de La Rambla al davant de l'antic centre del Sepu al realitzar una habitació soterrada per a la col·locació de diversos transformadors elèctrics. En aquest s'haurien trobat restes de la muralla de Jaume I, però no s'ha pogut trobar en el Servei d'Arqueologia de la Generalitat la memòria en qüestió.

També s'hauria d'esmentar la intervenció realitzada en el carrer d'en Roca 36-36 i Portaferrissa 4-16 (Esther Medina, 2002) per la proximitat amb el nostre seguiment. En aquest cas es realitzà una rasa per a la instal·lació d'una línia soterrada de baixa tensió i no es va obtenir cap tipus d'informació arqueològica ja que no aparegueren cap tipus de resta.

Finalment - tot i estar una mica més allunyat - també seria interessant tenir en compte la intervenció portada a terme deguda a la construcció d'un ascensor dels Ferrocarrils de la Generalitat de Catalunya al carrer Pelai 62, tot just a tocar amb La Rambla, (Pere Lluís Artigues, 2001). Aquí es va poder documentar una part del tram i una torre circular de la muralla de Pere el Cerimoniós del segle XIV.

4.MOTIVACIONS I OBJECTIUS DE LA INTERVENCIÓ

Tal com s'ha esmentat anteriorment, l' indret on es va dur a terme l'actuació és una zona de gran interès arqueològic i d'alt valor històric. Per aquest motiu, el Servei d'Arqueologia del Museu d'Història de la Ciutat de l'Ajuntament de Barcelona va decidir efectuar una una intervenció arqueològica preventiva. L'interès d' aquesta zona ve donat per tres motius:

1. L'indret de la plaça era ocupat per l'antic convent dels caputxins.
2. Es troba dins de la ciutat medieval
3. Es troba a l'àrea de gremis artesanals d'època medieval

Els objectius va ser recuperar les possibles restes arqueològiques que van poder aparèixer durant la realització d'una rasa de 45 metres per part de l' empresa SEMI. El treball dels operaris consistia en instal·lar una línia de baixa tensió soterrada per tal de donar llum al número 10 de la plaça Reial de Barcelona.

5.METODOLOGIA.

El mètode de registre de les dades que facilita l'excavació s'inspira en el proposat per E. C. Harris i per A. Carandini (Harris 1975, 1977, 1979; Carandini, 1977, 1981). per al registre objectiu dels elements i estrats que s'exhumen, es realitza una numeració correlativa d'aquests, sota el nom d'unitats estratigràfiques (ue) que individualitza els uns dels altres. Cada ue es registra en una fitxa en què s'indica: la ubicació en el jaciment, les seves característiques físiques respecte a les altres unitats estratigràfiques amb les que es relaciona.

El material gràfic està constituït per plantes i seccions que representen la successió estratigràfica i faciliten la comprensió diacrònica dels diferents estrats i finalment el material fotogràfic per a la constància visual dels treballs realitzats.

Per tal d'obrir part de la vorera per on havia de passar la rasa, els operaris de SEMI han utilitzat en primer lloc una màquina mixta per poder trencar les rajoles i la seva preparació de formigó. Un cop s'han tret les rajoles i la seva preparació, han rebaixat un nivell d'argiles amb la pala de la mixta i en casos puntuals amb pic i pala. Aquests treballs han estat supervisats l'arqueòleg Albert Velasco Artigues de l'empresa Atics.

6. DESCRIPCIÓ DE LES TROBALLES.

El dia 19 de maig del 2009, van començar les tasques de reforç de la xarxa elèctrica a partir de la canalització en rasa i la instal·lació soterrada de cables de baixa tensió la plaça Reial, per tal de millorar el servei elèctric del número 13. I es va finalitzar el dia 20 de maig del 2009.

Calia realitzar una extensió de cable elèctric del número 10 al 13. És per això que, es portà a terme una canalització en rasa per la instal·lació subterrània de la nova xarxa. Aquesta instal·lació s'ha realitzat a partir de l'obertura d'una rasa de 45 m de llarg, una amplada de 0'70 m., i una profunditat de 0'60 m. La rasa està situada a 3'25 m de la façana.

La seqüència estratigràfica és la següent: un primer nivell de pedres rectangulars (ue 101) que formaven part del carrer. Les pedres tenen diferents dimensions que van desde 0'40x0'30x0'04 m a 0'80x0'32x0'08 m. Un segon nivell de preparació de formigó (ue 102) de 0'25 m de potència, un tercer nivell format per sauló (ue 103) de 0'41 m.

Una vegada es van finalitzar les tasques d'extracció del sauló d'aquest tram, la intervenció arqueològica es va donar per acabada amb resultat negatiu.

7. CONCLUSIONS

Les conclusions que es poden extreure de la intervenció arqueològica realitzada en la plaça Reial, 10-13, de Barcelona degut a la canalització de la xarxa elèctrica de baixa tensió, han estat molt escasses.

Tot i trobar-nos en una zona amb gran potencial arqueològic, el cert és que al llarg dels 45 metres de la rasa no s'han trobat evidències arqueològiques ni pel que fa a estructures ni a material ceràmic. Això es deu a què la rasa va anar resseguint antigues rases. Això ho corrobora el fet de trobar tants serveis i una capa de sauló.

Així doncs, la rasa per la canalització de la nova xarxa elèctrica per millorar el servei elèctric de la finca de la Plaça Reial, 13 (districte Ciutat Vella) no ha permès documentar cap vestigi arqueològic.

8. BIBLIOGRAFIA

ALBERCH I FUGUERAS *et alii*; “ Ciutat Vella i Eixample” a *Els Barris de Barcelona*, Vol I, Ed. Enciclopèdia Catalana, Barcelona, 1999.

AMADES, Joan; *Històries i llegendes de Barcelona*, Vol II, Ed. 62, Barcelona, 1989.

ARRANT HERRERO, Manuel; *La Rambla de Barcelona: estudi d'història urbana*. Col·lecció Camí Real , N° 22. Barcelona, 2003.

BARRAQUER I ROVIRALTA, Gaietà; *Las casas de religiosos en Cataluña durante el priemer tercio del s.XIX*. Vol. II, Barcelona,1906.

BRAVO MORATA; *Las calles de Barcelona*, Vol I, Colección de Bolsillo Fenicia, Madrid, 1971.

CARANDINI, A. 1997: *Historias en la Tierra. Manual de excavación Arqueológica*. Ed. Crítica. Barcelona, 1997.

CIRICI, Alexandre; *Barcelona pam a Pam*, Ed. Teide, Barcelona 1985.

CLARAMUNT, Salvador; *El Pla de Barcelona i la seva història*. A Actes I Congrés d'Història del Pla de Barcelona celebrat a l'Institut Municipal d'Història els dies 12-13 de Novembre 1982. Ed. La Magrana. Barcelona, 1984.

DE RUBÍ, Basili, Un segle de vida caputxina a Catalunya. 1564-1664. Caputxins de Sarrià. Barcelona,1977.

HARRIS, E.C.; *Principios de estratigrafía arqueológica*. Ed. Crítica. Barcelona, 1979.

HUERTAS, Josefa; “Muralla medieval de Barcelona: darreres intervencions arqueològiques”. A *I Congrés d'arqueologia medieval i moderna a Catalunya: mancances i resultats*. Ed. Acram, Barcelona, 2000.

9. INVENTARI ESTRATIGRÀFIC

Fitxa d'Unitat Estratigràfica			UE :101
Sector: Plaça Reial Rasa 100	Codi MUHBA: 061/09	Cronologia: s. XX.	
DEFINICIÖ :	Nivell d'ús.		
DESCRIPCIÖ :	Paviment del carrer format per pedres rectangulars amb unes dimensions que van de 0'40x0'30x0'04 m a 0'80x0'32x0'04 m. Cota superior:6'53 snm. Cota inferior:6'49 snm.		
SEQÜÈNCIA FÍSICA :	Igual a		Equivalent a
	Rebleix a		Es reblert per
	Cobreix a	102	Es cobert per
	Talla a		Tallat per
	Es recolza a		Se li recolza
	S'entrega a		Se li entrega

Fitxa d'Unitat Estratigràfica			UE :102	
Sector: Plaça Reial Rasa 100	Codi MUHBA: 061/09	Cronologia: s. XX.		
DEFINICIÖ :	Nivell d'aportació.			
DESCRIPCIÖ :	Nivell de preparació del paviment de formigó. Té una potència de 0,25 m. Cota superior:6'49 snm. Cota inferior:6'24 snm.			
SEQÜÈNCIA FÍSICA :	Igual a		Equivalent a	
	Rebleix a		Es reblert per	
	Cobreix a	103	Es cobert per	101
	Talla a		Tallat per	
	Es recolza a		Se li recolza	
	S'entrega a		Se li entrega	

Fitxa d'Unitat Estratigràfica			UE :103	
Sector: Plaça Reial Rasa 100	Codi MUHBA: 061/09	Cronologia: s. XX.		
DEFINICIÖ :	Nivell de sorres			
DESCRIPCIÖ :	Nivell format per sauló amb una potència de 0'41 m. Cota superior:6'24 snm. Cota inferior:5'83 snm.			
SEQÜÈNCIA FÍSICA :	Igual a		Equivalent a	
	Rebleix a		Es reblert per	
	Cobreix a		Es cobert per	102
	Talla a		Tallat per	
	Es recolza a		Se li recolza	

10. ANNEX FOTOGRÀFIC.

Tram de la rasa 100

Tram de la rasa 100

Tram de la rasa 100

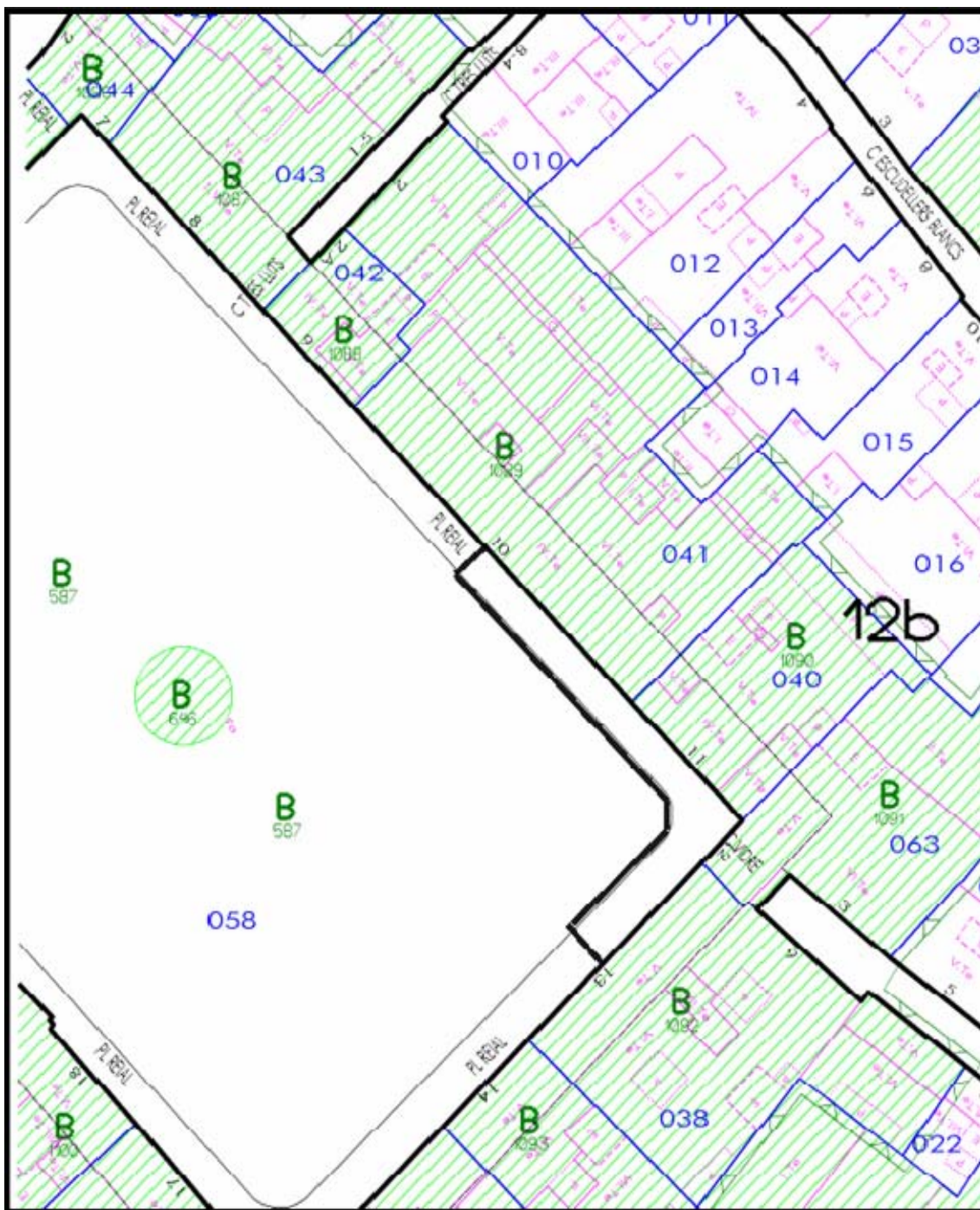

Tram de la rasa 100

Tram de la rasa 100

10.PLANIMETRIA

Rasa

Escala 1:500